M-90

ॐ रात्रिर्गतामानिनिमंचमानं समेहीकणेरात्वचितव्यतीः उदपति भास्वान्यमात्तिमे
गैतं चंद्रोयस्येन स्पत्तिचक्रवाकौ १ जाग्रत्तिलोकोज्वलती २ दीपः सखी जनः पश्यतिकौत
कंमे परसेकमात्रं करुणाय धैर्यं विमुह्विताकिं ध्रुकरेरणोभंक्तो २

१ चौ० ॐ श्रीगणेशाय नमः॥ विघ्नेश्वरं नमस्कृत्य रामोपाध्यायनन्दनः। गणेशस्तनुते टीकां खंडकाव्यस्यैव सु-
टी० ष्टं॥१॥ अथ पञ्चाशच्चकोऽपि चौरमानवपुण्यपरंपरादितमहा...नुमावीतिविततभुवनतल्लविल्वप्राप्तशरो द्विजन्मा चौ-
राभिधानः कश्चित् ...मयौवनाचलस्थितां श्रीमीत्कच्छवित्वा कयाचिद्दानेन पुत्र्या सह संसारसुखमनुभवन्तं किंचि-
दविलोकपतत् तेस्मात् पुत्र्याव... तरदिवसोपचितमन्मथविकारस्य ...लम्पटजैनेर्जनैः प्रकटीतमन्मथविका-
रो सति निपातपादं नायराजपुत्र्या रुद्धो धात्रा...पवध्य समेनीयमानश्चौरः प्रवीणमतिहृदयसति मामिनयत् अद्या-
पि त्यादि पंचाशच्छ्लोकैः श्लोकान् ...तोप...तिमेव पापो भूयः सकृतवाननुघण्या अद्यापि तामिति अद्यापि
उद्धनायवं धर्मस्मि नीयमानेन सिरोजपुत्री चिंतयामि स्मरामि तत् कुतः एवं परामपी कीदृशीं तां कनकेति सुवर्ण
चंपकमालेव पिता गौरी एतेन गात्रलावण्यमुक्तं वर्णोत्कर्षश्च गौरपीतेन कुसुमे श्वेते इति विश्वः॥ पुनः कीं तां फुल्लं वि-
ॐ अद्यापि तां कनकचंपकदामगौरीं फुल्लारविंदवदनां तनुरोमराजीं। सुप्तोत्थितां मदनविह्वलसालसांगीं।
गीं विद्यां प्रमादगलितामिव चिंतयामि १
• कसितं यदारविंदं तद्वदनं यस्याः
सा तां प्रहसितमुखीमित्यर्थः। पुनः कीदृशीं तां तन्वी सूक्ष्मा रोमराजी रोमावली यस्याः सा तां पुनः कीदृशीं तां सुप्तो-
त्थितां च पूर्वं सुप्ता पश्चादुत्थिता तां रात्रिजागरणश्रान्तिरहसोत्थितामित्यर्थः पुनः कीं तां मदनेन कामेन विह्व-
लं व्याकुलमतएव सालसमालस्ययुक्तम् अंगं यस्याः सा तां कामिव स्मरामि विद्यामिव वाग्देवतामिव कथंभूतां विद्यां
प्रमादेन अनवधानेन गलितां च्युतितां विस्मरतमागतामित्यर्थः विद्यानाम्नीति चित्त तद्गत ज्येष्ठ... नामग्रहण
• प्रयोगता तद्गतेन शापरोगाभिभूतस्य एवं धर्मार्थकामर्मणा गुरोर्ज्येष्ठकलत्रस्य कीर्तनं पापकारणं न तु भामि चारे
जातेतत्पतनीतमेवस्याः रूपमि चेत समस्त गंधर्वविवाहे तत्पत्नी तस्य जातात अत्र लोकपरंपराः किंवा हेतस्य प्रमाणम् १

अद्यापि सुदतीमपि विरहविश्रान्तः कालसमये व्रीडाविनम्रवदनां तां स्मरामि व्रीडया लज्जया विनम्रं वक्रं वदनं मुखं यस्याः सा तां ताम् रात्रिम् अनु
भयभ्रान्तः सम्भ्रमेण स्वयमपि पितुं न शक्तो भवति तस्मात् नमसीलनदर्णं कीदृशीं तां सुरतिसुरतान्ते निधुवनापि च जागरं निद्राभावलक्षणं घूर्ण
माने तिर्यग्वलती चक्षुषी भ्रमणमाने तरलतारके चञ्चलतारके कीदृशीं दीर्घविशालनेत्रे लोचने यस्याः सा तां पुनः कीं तां शृङ्गा
रेति शृङ्गारसारोयत्र तत्कलिकेलिः सत्कमलाकरः केलिसरोवरं तस्य राजहंसीं राजहंसीमिव विहरणशीलां तेनोत्तमं गां
तेपदिनीं स्वकान्तां भवतिः अद्यापि इदानीमपि अहं पुनर्यदि प्राप्नोमि तत्र नयनेन उन्मीलयामि न प्रकाशयामि किं
कृत्वा अङ्गैः प्रत्यङ्गैः निष्ठुरयपाश्वात्तपास्समुपगृह्यालिङ्ग्य ततोपि तत्र नेत्रं मयि तां तत्र जामिन मुञ्चामि कीदृशीं तां ग्र
अद्यापि तां निधुवनक्लमनिःसहाङ्गीमापाण्डुगण्डपतितालककुन्तलालीं प्रच्छन्नपापकृतमन्थरमेवाबाहुं तीकिंजावश [illegible]
तां मदवादुत्तानां स्मरामि ४ अद्यापि तां सुरतजागरघूर्णमानतिर्यग्वलत्तरलतारकदीर्घनेत्रां शृङ्गारसा
रकमलाकरराजहंसीं व्रीडाविनम्रवदनामुषसि स्मरामि ५ अद्यापि तां यदि पुनः श्रवणायतां ती [illegible] पश्यामि
दीर्घविरहज्वरितां गयांगैः अङ्गैरहं समुपगृह्य ततोपि गाढमुन्मीलयामि नयने च वैतां स्मरामि ६ अद्या
पि तां सुरतताण्डवसूत्रधारीं पूर्णेन्दुसुन्दरमुखीं मदविह्वलाङ्गीं तन्वीं विशालजघनस्तनभारखिन्नां व्यालोल
कुन्तलां परार्ध्यं यं तं आयते दीर्घे हरिणीलोचने यस्याः सा तां पुनः कीं तां दीर्घविरहेणा [illegible] षेणज्वरितां पीडितां अङ्गैः प्रत्यङ्गैः
श्लेष यस्याः सा तां यच्छिशद्रुः उत्तरपदे श्लेषार्थः अन्योन्यप्रियः कश्चित्पुरुषान्तरेण गाढमालिङ्गयते सोपि विगतज्वरो भवति
इति वैद्यमतः कृत्वापि ६ अद्यापि तां कनकमध्येपि तां स्मरामि कीं तां पूर्णेन्दुसुन्दरमुखं यस्याः सा तां पुनः कीं तां सुरतनि
धुवनं तदेव ताण्डवं नृत्यं तस्य सूत्रधारी सूत्रस्यैव कान्ता पुनः कीं तां तन्वीं कृशाङ्गीं पुनः कीं तां विशाला यस्य जघनस्तना ॥

श्रोणीपयोधरालसां भारेण गौरवलेन खिन्नां तां अन्येषाम् ।
स्तनाभारक्लान्तः सन् खिन्नो भवति नितम्बयोः पुनः कीं तां

अद्यापीदानीं नवमरणकालेपि यदि पुनस्तां तथाभूतां पूर्ववत्स्वागतं पश्यामि तदाहं शीतीदानीमेव गात्राणि सुशीतलानि करोमि इ
त्येतेनास्वजनकानि शीतलानि च सुशीतलानीति विग्रहः कीदृशीं तां शशिमुखीं शशीमुखीम् चंद्रवदनाम् एतेन शीत
योगात्सुशीतलानि गात्राणि करोमि इत्याशयः पुनः कीदृशीं तां नवयौवनां नवं नूतनं यौवनं तारुण्यं तेनाढ्या युक्ता तां पुनः कीदृशीं तां पीनोन्नत
नैयस्याः सा तां पुनः कीदृशीं तां गौरकांतिम् मनोहरशोभायुक्ताम् पुनः कीदृशीं तां मन्मथेति कामबाणानलेनाग्निस्तेन पी
डितं दग्धं अंगं यस्याः सा तां ॥ २ ॥ अद्यापि इदानीमपि प्राणप्रयाणसमयेपि यदि तां पुनः पश्यामि अवलोकयामि तदा बाहुयु
गलेन संपीड्य निर्दयालिंगनं तस्या वक्त्रमुखं पिबामि किंवत् उन्मत्तपतंगान् नूनावत पुनः कः कामिव मधुकरः इव
अद्यापि तां शशिमुखीं नवयौवनाढ्यां पीनस्तनीं पुनरहं यदि गौरकांतिम् । पश्यामि मन्मथशरानल
पीडितांगीं गात्राणि संप्रतिकरोमि सुशीतलानि ॥ २ ॥ अद्यापि तां यदि पुनः कमलायताक्षीं पश्यामि पीवरपयोध
रभारखिन्नां संपीड्य बाहुयुगलेन पिबामि वक्त्रमुन्मत्तवन्मधुकरः कमलेयथेष्टं ॥ ३ ॥
हितं कमलं कमलांतर्गतं मधु पिबति यथाहमपि कांतामुखांतर्गतममृतं पिबामि इत्याशयः यदि पुनस्तां ईदृशीं पश्यामि कीदृ
शीं तां कमलवदायते दीर्घे नेत्रे यस्याः सा तां पुनः कीदृशीं तां पीवरौ पुष्टौ पयोधरौ कुचौ तयोर्भारः तेन खिन्ना
खिन्नां तां ॥ ३ ॥ अद्यापि तां पुनरेवाहं यदि स्मरामि कीदृशीं निद्राविघूर्णितनिद्रां सुरतश्रमेण ग्लानिः सह सालसं अंगं यस्याः सा
तां पुनः कीदृशीं तां आपांडुरिति इव तां इदृशौ कपोलौ तस्याः पतितालकानां कुशा रचनाविशेषयुक्ता नानाकुंतलाना
विकारादात्मालीसन्नद्धा यस्याः सा तां पुनः कीदृशीं तां कंजनखै रोमतस्माणामाकृतौ धारयंतीं किमिव प्रच्छन्नपा
पहृतमिव प्रच्छन्नेन गुप्तेन यत्पापं तेन हृतं कमिव पुनः कीदृशीं तां कंठे न्यस्तो मृदुकोमलो बाहुलतां भुजवल्लीय

चौ०पं०टि० ४

स्मरतमसेप्रषेदविंदुमिर्घर्मजलवत्सोचिततं आर्तं पुनः वौ। रतिखेदेन स्मरतत्रमेणविलोले वं वल्लेनेत्रेयत्र
तत् किमिर्विस्मयमिरहुपरागपरिमंत्तं इंदुविंवं इवराहोमिहवे पस्यापराणोन्यमेनपरिपरिमुक्तेपीतरसमिंदुविं
विंवे इंदुमंडलेमिवसमरामिणेतेनमुखसंपूर्णेनिर्मलतातोक्ता १० अथापिवृद्धानीमपिवृद्धंधनमनपेपितत्तमे
ममनमसिचेतसंपरिवर्त्ततेतिष्ठतितकिंदीतिपालपुत्र आराजवे स्यामापिदृतिवतीसतीदिकांबुर्वतिथे
पातपूर्वजनितातकेल्लिक्रोधात्जीवइतिमंगलवचः कल्याणवचनंपरिहत्यत्यक्तोपत्केनकपत्रमामरय
अथापितन्मनसिसंपरिवर्त्ततेमेरात्रौमपिदृतिवतिदितिपालपुत्र्याजीवेतिमंगलवचापरिहत्यक्रो
धातवनीतिरितेवनकपत्रमरालवेश्या ११ अथापितत्कनककुंडलघृष्टगंडमास्यस्मरामिविपरीतर
तामियोगात् आदोलनश्रमजलस्फुरसांद्रविंदुमुक्ताफलप्रकरविच्छुरितंप्रयायाः १२
विप्रलंवकत्सविश्रतोरहतमस्योपि तेनतंसंपरिवर्त्ततेप्रागवस्थापीयमद्भुतं केलिकहोपजातक्रोधवशेनकृतादं
वनीवमुखमौत्सुक्यपदत्रोमपिदृतिवतिनेदेसद्भुमेतिमनसिसंधायश्रावेधवशे प्रमातिशपकचवकत्वेनकरणिपापा
तिपिंकृतवतीत्यर्थः कपोमृतपादितिपालिपुत्रापरालवव्रतिनीः केप्राप्तिकुपवस्याः शाता पांत्रयरालेवजि
नेवक्रेइत्यमरः अनालेपत्येतिपाठेमेनपरेत्यर्थः १२ अस्तापिमर्ण्यणहंसपिप्रियापाः प्राणेश्वराः ततआसं
सुकंहत्वामिकुवाभविपरीतरतामियोगेविपरीतेपद्भुतंसुरतंतस्यामियोगः संबंधस्तस्मिन्नरतिरहस्ये इत्सुरतते
मनदेसमुद्भूतपरिश्रमेनतोधः कामिनं कांता बुकर्तिपुरुषायितं कपोमृतमालनकेतिकनककुंडलेत्यादि

३

अद्यापि मरणसमये तां प्राप्य नेमरणं शय्यायां एतादृशीं स्मरामि कीं तां मत्तकाशिनीं कामिनीं अद्रनपंकः मलयजकर्द
मेन नमिश्रा पुत्तलिकाकस्तूरिका नगनाभि तस्याः परिभवो विमर्दस्तस्मात् उत्पन्नो विसर्पी संचारी यो गं
धः सौरभः स विद्यते यस्याः सा तां अद्रके चमत्करोति नायकस्य विमर्दे स्तु परिभवे गंधे जनमनोहरे इत्यमरः पुनः कीं
तां अन्योन्यस्य परस्परं चंचु घटनेन चुंबकसंपुटेन चुंबनेय स्यास्तरे ताम्बूलायतत्वजरी युगमल तत्र हृदमि रामसमनोहरे नयने
लोचने यस्याः सा तां अद्यापि तां श्रांतापगमसमये निधुवने सुरते एतादृशीं स्मरामि चिंतयामि कीं तां मधुपानेन मत्त
धपानेन रक्तालोलितनमुखी यद्वा मधुपुष्परसपानेन रक्तमधुमद्यपुष्परसेत्यमरः पुनः कीं तां कृशांगी तनु शरी

अद्यापि तां मलयजं चंदनपंकमिश्रकस्तूरिकापरिमलोत्थविसर्पिगंधां परस्परोन्योन्यं चंचुपुटं चुंबनं खंजरीटं
पुनामि रामनयनां पुनाप्य नेम स्मरामि अद्यापि तां निधुवने मधुपानरक्तां लीलाधरां कृशतनुं चपलायताक्षीं ४८
ही काश्मीरपंकमृगनाभिकृतांगरागां कर्पूरपूगपरिपूर्णमुखीं स्मरामि अद्यापि तत्कनकगौरकृतांगरागं ४९
गतांगप्रस्वेदबिंदुविततं वदनं प्रियायाः अंते स्मरामि रतिखेदविलोलनेत्रं राहूपरागपरिमुक्तमिवेंदुबिं
बं यस्याः सा तां पुनः कीं तां चपले चंचले लक्ष्यते दीर्घे आयते लोचने यस्याः सा तां पुनः कीं तां लीलां धरतीति लीलाध
रा तां पुनः कीं तां कर्पूरो घनसारः पूगं पूगीफलं ताभ्यां परिपूर्णं परिपूरितं मुखं यस्याः सा तां घनसारश्चंद्रसंज्ञः
सिताभ्रमित्यमरः पूगः क्रमुक गुवाकः खपुरोस्यापि ८ अद्यापि अग्रागमनकाले प्रियायाः प्राणवल्लभायाः तत्सर्वीदृशं वद
नं मुखं एतादृशं स्मरामि कीदृशं वदनं कनककगौरं कुंकुमेन कृतांगरागं सलिलकोपये पत्र कनककौशेयं कुं
मं च इति विश्वः पुनः कीदृशं तोतत्वदनं अंते

अथापि तस्याः कृष्णाभाषातं स्मरामि नहिं प्रणयभंगुरं हरिं पातं प्रणयभ्रूरन पाचतेने सतिमंजुरव श्रीभूतं पदविपातमवलोकनं तास्म
रामि प्रसभ्यः प्रसवे श्रृंगारयोश्चाविश्रंभयोरिति विग्रहः न के चल्लेत त्स्मरामि विश्रंभ मां कुंभंग चस्मरामि रतौ सुरते यो विभ्रमो विलासः
हेतु नमग्रभंगः श्रृंगारीरचालनं तेन केवलं स्मरामि वर्तुलांतरसवलनेन चारुपयोधरांतं स्मरामि वर्तुलांतरसवेष्टा तस्य पयसुपयसुवल
नं अन्यदेवमगमनं तेन चारुरस्पत्तेरेपः पयोधरांतं कुचैकदेशं हेतुना केवलं स्मरामि दंतच्छदं च स्मरामि दंतानां छदः अधरस्तो
कीदृशं दंतच्छदं दशानखंडनं संभूतं दशनखंडनं तेन युक्तं तदेवमंडनं अलंकारो यस्यासः तम् वा समुच्चये पांपिहरूं अथापि इदानीमपि
तां बालमातां प्रियां स्मरामि कीदृशीं तां अग्रहणे कस्यचन वेणूतनोः पहल्लवां किशलयपल्लवघनमौहलीकरोयस्याः सा तां भजनः किं तां मुक्ता
अथापि तस्याः प्रणयभंगुरं दृष्टिपातं तस्याः स्मरामि इति विपात्रमंग वर्तुलांतरसवलनेन चारुपयोधरांतं दंतच्छदं दशनखंडन
मंडनं वा १३ अथाप्यशोकतनवपल्लवरक्तोहं तामुत्तमकलापपरिचुंबित चुचकांप्याम अंतःस्मितोच्छसित पांडुरगंड
भित्तिं तां बालभामलसहं सगतिं स्मरामि १४ अथापि तत्कनककेरलुघनोरुदेशे न्यस्तं स्मरामि नखरक्षतलक्ष्म तस्याः
आकृष्टहेमरुचिरांवरमुत्थितायाः लज्जावशात्करधृतं तत्त्वततोब्रजेत्या १५ कलापेन मज्जहारेणापरिचुंबितं संसिक्तो चूच
कोग्रंपयोधरांग्रं यस्याः सा तां भजनः कीदृशीं तां अंतःस्मितेन अभ्यंतरहासितेन तउच्छ्वसितेन पुलकितेन पांडुरे धूसरे गंडभित्ती
कपोलप्रदेशौ यस्याः सा तां तत्तुत्तेमर विकसितकपोलां तत्मत्फुल्ललोचनेन च यत् किंचिद्दुत्तं तत्कागं स्यात्ततत्र स्मितं विदुः
भित्तिः कपोले पल्हे श्रीयविभागाववविकाशयोरिति विश्वः ७ कीदृशीं तां अलसमंदगमनं योगे स्त्वलस्य गतिवगतिर्यस्याः सा
तां यद्यदं सा प्रकृत्या सेव मंदगतयो भवंति अलसांहं सस्यगतिर्यस्याः सा तां १६ अथापि इदानीमपि तस्याः प्रियायाः
तत्स्मरामि नत्किं नखरक्षतलक्ष्मकरस्मर स्पलक्ष्म चिह्नं कीदृशं तत् न्यस्तमारोपितं कुत्र कनककेरलुघनोरुदेशे कनककेरलुता

४ त· टी·

चत्पुष्पसवर्णधूलिना चूर्चितो यो घनोरुदेशः एवंभूतमारात् तत्र शाकपार्थिवादीनां मध्यमपदलोपो वक्तव्य इति सूत्रेण लो
पः सवर्णशालाकामतनिक्षिप्तचंदनघृष्टिः भ्रियते कन्यकरेणु योगो भवति काठिन्ये विस्तृते श्रोघने शुद्धे घने इत्यमरः सारः
पुनः की· तत्र श्रमघर्मादितेनैमव स्वर्णवद्रुचिरं मनोहरं वक्षस्थलं यस्याः सा तां पुनः की· तत्करेणाध्वंसितपिहितं तं कथंभूता या
तस्याः अत्यंतबलज्जावशात् ततस्तस्मात्सा नाद्गुप्तितया सत्यावृतेत्यागछंत्याः यदाननेकेवलं तत्स्याप्तः स्वरतत्तलक्ष्म स्मरामि
के तत्स्थितायास्तस्याः रुचिरं वरं मनोहरं वक्षश्च स्मरामि की· रुचिरां वरं आकंठं आरोपितं हेमसुवर्णं यत्र तत्र पुनः की· कर
धृतं तत्सवलंवितं कथंभूतायास्तस्याः अत्र तस्या नाद्भुजेत्याः रसधारणं नततरंगछंत्याः रसेन वक्षमवलंब्य गछंती

अद्यापि तां विधृतकज्जलचारुनेत्रां प्रोत्फुल्लपुष्पनिकराकुलकेशपाशां। सिंदूरसंलुलितमौक्तिकहारदं
तामाबद्धहेमकटकां रहसि स्मरामि १६ अद्यापि तां गलितबंधकेशपाशां स्रस्तस्रजं स्मितसुधामधुराधरोष्ठीं
पीनोन्नतस्तनयुगोपरिचारुचुंबिमुक्तावलीं रहसि लोलदृशां स्मरामि १७

सर्वः १५ अद्यापि इदानीमपि रहसि एकांते एतादृशीं तां स्मरामि की· तां विशेषेणाधृतं विहीणीकृतं यत्कज्जलमंजनं तेन चा
रुणी मनोहरे नेत्रे लोचने यस्याः सा तां पुनः की· तां प्रोत्फुल्लानि विकसितानि यानि पुष्पाणि कुसुमानि तेषां निकरः सम
हस्तेनाकुलो व्याप्तः केशपाशः केशसमूहो यस्याः सा तां पुनः की· तां सिंदूरेण संलुलितलिप्तो यो मौक्तिकहारो मुक्ताहारस्तद्वद्दा
मतेन सदृशा दंता दशना यस्याः सा तां पुनः की· तां आबद्धानि परिधानीतानि हेमकटकानि सुवर्णकंकणानि यस्याः सा तां
१६ अद्यापि इदानीमपि रहसि एकांते तां स्मरामि की· तां गलितं शुल्कं बंधनं केशपाशो यस्याः एतादृशः केशपाशः शिरोरुहसम
हो यस्याः सा तां अत एव स्रस्तस्रजं गलिता श्रृता माला यस्याः सा तां पुनः की· तां स्मितं तदेव सुधामृतं तत्सामधुरे रुचिकरः अधरोष्ठ
यस्याः सा तां पुनः की· पीनौ विपुलौ उन्नतौ उच्चतरौ यौ स्तनौ कुचौ तयोर्युगं गलेतस्योपरि चारु मनोहरं यथा स्यात्तद्वच्चुं ४

अद्य पिदानी मयि तान्मनुचिंतयामि कुत्र धवलवेश्मनि राजसदने कथंभूते धवलवेश्मनि दलितेमिविलीलोकतोन्धकारे
ध्वांतं यत्र तस्मिन् केः रत्नानि मणींद्रेति ये एवंविधास्तेषां माला निकरस्तस्य मयूखपटलानि किरणजालानि तैरेवंभूतेः कीं तां स
श्रीघमेदुति अथ घमे स्वप्नो मिदुद्ःति क्वाटमुत्राच्च्यारह सिएकांते समरस्पर्शनेमि मुखोम्भुलो विलने अप्याप उत्तिभिः सालो
पुनः कीं तां लज्जापायद्रूपं तेन अन्योन्यपीडितेन पनेन लोचने यस्याः सा तां १८ अद्यापि तां सुरत मिकों तां विरहहति विरहो
विवोजः स एव वह्निः रनलस्तेन पीडितं संतप्तं अंगं देहो यस्याः सा तां पुनः कीं तां कुरंगास्ये सारंगास्यनयने इव नयने
अद्यापितां धवलवेश्मनि रत्नदीपमालामयूखपटलैः दलितांधकारे स्वप्नोद्यमे रतिविसंमुखदर्शनेमि त्यां
लज्जाभयात्तनयनामनुचिंतयामि १८ अद्यापितां विरहवह्निनिपीडितांगीं तन्वीं कुरंगनयनां सुरतैकपात्रं
नानाविचित्रकृतमंडनमावहंतीं तां राजहंसगमनां सुदतीं स्मरामि १८ अद्यापितां दिनतले वरकामिनीनां
सर्वांगसुंदरतया प्रथमैकरेखां शृंगारनाटकरसोत्तमपानपात्रं कांतां स्मरामि कुसुमायुधबाणखि-नार ०
यस्याः सा तां पुनः कीं तां सुरतस्य निधुवनस्य एकं मुख्यं श्रेष्ठं पात्रमाधारभूतां पात्रं शशुभ्रूजपतिनिजीवते तेन कुसुमैके पुनः कीं
तां नानाविचित्राणि अनेकविधिरत्नादीपितानि तैः आकृतं निर्मितं खचितं यत्मंडनमाभरणं तत् पुनः कीं तां राजहंसस्य
गमनमिव गमनं यस्याः सा तां पुनः कीं तां सुखु शोभनानां यस्याः सा तां कंदकंदलसोभस्य दशना यस्याः सा तां १८ अद्यापि
तां कांतां स्मरामि कीं तां दिनतले पृथिव्यां सर्वांगसुंदरी तत्त्वया सर्वत्र गात्रमनोहरत्वया वरकामिनीनां श्रेष्ठस्त्रीणामपि कांता
नां मध्ये प्रथमैकरेखां प्रथमा चासौ एका श्रेष्ठा चासौ रेखां च तां पुनः कीं तां शृंगारः केलिः करमेम एव नाटकं संकल्पं तत्र

ना. ५

अद्यापि इदानीमपि तां दृष्टवतीं हृदि मां तु नु इति विर्के नहि विस्मरामि की· तां लिमितवस्त्रमिव कण्ठादुवसन्नमिव अंगगलन्गतां कृतो
पूरीरे स्मरन्ना संमितां तां पुनः की· तां प्रौढप्रताप‍ः उपस्थितपो रुषायो मदनं कंदर्पः स एवानलो वह्निः तेन ततो देहः शरीरं
यस्याः सा तां पुनः की· तां बालां षोडशवार्षिकीं २१ पुनः की· तां अनाथशरणां अनाथः स्वामी पशरणं रक्षको यस्याः सा तां
निरत्ययामि तर्पः अनवानुकम्पनीया अनुग्राह्या पुनः की· तां प्राणेभ्योऽधिका गरिष्ठां तां अतिप्रेयसीमि
तर्पः २१ हेहेयति संबोधने हेराजकुले समुद्र कुमारगात्र्याः श्रीपुष्पकोमलशरीरायाः वियोगवह्निविश्लेषानलो
मया सोढुं न शक्यते तनापायते इति रे तां तामवनीशपुत्रीं पृथिवीशात्मजां परिचिंतयामि तद्धिरहानले संतां

अद्यापि तां हितमितवचस्मि वो गत्वा अंगनां प्रौढप्रतापमदनानलतप्तदेहां बालामनाथशरणामनु
कंपनीयां प्राणाधिकां क्षणमहं नहि विस्मरामि २१ अद्यापि तां प्रथमतो वरसुंदरीणां स्नेहैक पा
त्रघटितां अवनीशपुत्री हेहेजनेवह्निःसकुमारगात्र्याः शोढुं न शक्यत इति प्रति चिंतयामि २२
अद्यापि विरहिता कुचभारनम्रा मुक्ताकलापधवलीकृतकंठदेशां तां केलिमंदरगतां कुसुमा
युधस्य कांतां स्मरामि रुचिरोज्ज्वलपुष्पकेतं २३ पार्वतीमिति तर्पः की· तां ह्रेह स्नेह कपात्रं रूपा घटितां निर्मि
तां तां केनैव पाविधात्रा सध्येव रसं दरीणां मुक्तानां मध्ये उत्तमा अपूर्वा तां सर्वेः शकु २२ अद्यापि इदा
नीमपि तां कां तां स्मरामि की· तां विरहितां विप्रलंभ सहितामुखो पुनः कीदृ· तां कुचभारेण पयोधरयो
र्भरेणानम्रां आनतां पुनः की· तां मुक्ताकलापेन मौक्तिकसमूहेन धवलीकृतः कंठदेशोयस्याः सातां पुनः की· तां

५

अद्यापि तस्याः प्रियाया वल्लभाया वचनं स्मरामि की · वचनं चाटुशतेन दुर्ललित : कृतः समादरः मनोहरे वाक्ये चितो योगकोर्थः प्रयोजनं यस्य
तेन पुनः की · वचनं गृह्येति गृह्यते निःस्वनेन तेन गूढ तेनैकान्तरं मंदयन्तमानेतेन स्त्री गिरा निरुद्धराणि जैते हरं मनोहरं की पद्मपासु
लाः सुरताया: श्रमः श्रमसेन विह्वलाया विश्रान्ताया: २४ अद्यापि इदानीमपि निधुवने सुरते जन्मान्तरे पि अन्यस्मिन्नपि जन्मनि ता
मनुचिंतयामि की · तां सुरतान्तां पि योजागरः तेन मीलते तो मुद्रिते अर्द्धदृगीयस्याः सा तां पुनः की · तां श्लथलाङ्गयष्टिः स्रवप
वः शरीरं स्रस्तदुकूलितौ अधःपतितौ अंशुककेशपाशौ वक्षशिरोरुहसमूहो यस्याः सा तां पुनः की · तां शृंगारेति शृंगारए

अद्यापि चाटुशतदुर्ललितोचितार्थं तस्याः स्मरामि सुरतक्लमविह्वलायाः अव्यक्तनिःस्वनितकातरकथ्यमान
संकीर्णवर्णरुचिरं वचनं प्रियायाः २४ अद्यापि तां सुरतजागरघूर्णमानतिर्यग्वलत्तरलतारकमायताक्षीं श्लथशरीरगलितांशुककेशपाशाम
शृंगारवारिरुहकाननराजहंसीं जन्मान्तरेपि निधुवनेप्यनुचिंतयामि २५ अद्यापि तां प्रणयिनीं मृगशावकाक्षीं पीयू
षपूर्णकुचकुम्भयुगं वहन्तीम पश्यामि यं स्वदिनैर्दिवसावसाने स्वर्गेतपोभिरनचराजसुखं स्मरामि २६ अद्यापि विस्म
यकरी त्रिदशान्विहाय बुद्धिर्बलाच्चलति मे किमहं करोमि जानन्नपि प्रतिमुहूर्तमिहान्तकाले कांतेति वल्लभतरेति ममे
वकारि रुहकमनेकमलेवनं तस्य राजहंसी २५ अद्यापीदानीमपि प्रियरिपुनरहंदिवसावसाने तां पश्यामि तदस्वर्गे त्रिदशालयेराज
सुखं न स्मरामि न चिंतयामि की · तां प्रणयिनीं प्रेमातिशययुक्तां पुनः की · तां मृगस्यशावकस्य बालकस्येव दृगीयस्याः सा तां पुनः
पीयूषममृतं तेनपूर्णौ भृतौ कुचकुंभौ कुंभसदृशौ कुचौ तत्पयोधरयुगं युगलं तत्धारयंती अद्यापि स्वर्गे स्मागमो त्रयो रत्नम
रः २६ धीराः सज्जनाः पंडिताः इति अत्र मनापकारेण मे मम बुद्धिर्बलात् हस्तं अंतकाले प्रतिमुहूर्तं वारं वारं विस्मयकरी मा अत्र

६

विरहपत्यक्ता अतिशयेन प्रकारेण प्रकाशयन्ति मम कांता इति मम वल्लभ नरा नरा इति अत्र जानन् अपि तात वैधात्र नय्यहं किं करोमि तस्मा
द्दुःखी रात्रिदिवसं मया सिद्धं तदीय विस्मरणं मम मन्निंदा नु कर्तव्या मान्यत्त तन्निंदापरिहाराः तस्मादुःखं तत्र एव सर्वत्रा इति भावः २७
अद्यापि तां हृदय कम्पकारी कन्यां ... गोद्भ्रष्टीम् स्मरामि किंदृष्टी मदीय गमनं प्रतिश्रमु नाप्रकारेण उदतां जनैः कपिलां वाचस्वचनं श्रु
त्वा आकर्ण्य भीरु हरिणीमिव तत्र कुरंगी स्वच्चं चलात् दीर्घ नत्नाः प्रसारितन पनं ... पुनः कीं तो सरवलादितिस्खलंतीमाति भ्रष्टामाग
र्भष्ठितीविस्रोबेरगल्लेन अश्रुजलेन वर्तितेनाकुलेक्षणे दिगिर पक्ष्मांसातापश्चात्तस्यैधारयः पुनः कीं तो गुरुशोकेन स्त्रुति दुः

अद्यापि तां गमनमित्युदितं मदीयं श्रुत्वैव भीरुहरिणीमिव चंचलाक्षीं वाचस्खलद्विगलदश्रुजलाकुलाक्षीं संचिं
तयामि गुरुशोकविनम्रवक्त्राम् २८ अद्यापि तां क्षणवियोगविषोपमेयां संगे पुनर्बहुतरां मम नाभिषिक्तां प्रजीव
धारणकरीं मदनातपत्रं दुर्विषहलक्षप्रावहारैः सुदतीं स्मरामि २९

...सुखपस्या सातो २८ अद्यापि तां स्मरामि कीं तो क्षणं मम हृतिमात्रेण पथ्यामादेवं वियोगो विष्लेषो
खेन विनष्टो नष्ठीभूतं तवकं सुखपस्यां सातो २८ अद्यापि तां स्मरामि कीं तो ... ममतोनश्रुति
... विषानयुजेन उपमेयाः दृष्टीं तां पुनः कीं तां संगे ... ममत्वर्थ्य अमजाभिषिक्तां अमरतेनश्रुति
... पुनः जीव धारणकरीं मम प्राणावलंबनकरी पुनः
विनातर्पणां तां ... सुखीभवतीत्यर्थः अत एव मजीवधारणकरीं मम प्राणावलंबनकरी पुनः कि वि
कीं तो मदनात पत्रं दुर्निवारां पुनः कीं तां सुदतीं शोभनदशनां ... मुक्तिकरं सुखी च महदुःखाभावः
प्रयोजनं ... प्रयोजनं ... प्रयोजनेन ... अनेनकिमपि ... तस्याः स्मरणेन सुखी

६

गुणैः सौंदर्य्यगुणैः कांताननस्य सदृशं तत्सत्वं वदनं मम त्वं जगति संसारे जातु कदाचिदपि दृष्टवान् वा अद्यापि अद्य पर्य्यन्तमपि मया
न दृष्टं नापि विलोकितं तत्कीदृशो न मया निपुणं चातुर्यपूर्वकं यथा स्यात् एवं जगत्तापियतेनेन निरूपयतापि कुत्र वधूनां सुंदरीणां जा
तिविधे पद्मिनीत्यादि जातिविधाने पि कीदृशस्य कांताननस्य सौंदर्य्यमिति सौंदर्य्येण इंदुराजया निर्जितानि तिरस्कृतानि रतिद्विजरा
जैः योकामपत्न्याश्चंद्रयोः कांतिः शोभा येन तत्तस्याः ॥ २९ ॥ मदर्थे मन्निमित्तं तया राजकन्यया या बहुविधं नानाप्रकारं कार्य्यं एवं किं किं न
कृतं अपितु अनेकप्रकारेण सर्वमेव कृतं तत् वक्तुं मम मानप्रकाशतेन पार्यते इति कृतो ऽद्यापि इदानीमपि मे मम मनश्चित्तं व्यथते दुःखि
तं भवति इत्यर्थः कस्मात् इति राजगृहतो राजसदनात् मयि नीयमाने सति कैः अंतःपुरचारिपुरुषैः कीदृशैः अंतःपुरचारिपुरुषैः

अद्यापि त्वां नु निशि शैलपततामपापि दृष्टं दृशा जगति जातिविधेव धूनां सौंदर्यनिर्जितरतिद्विजराजकांतेः कांतान
नस्य सदृशं वदनं गुणैर्न ॥ ३० ॥ अद्यापि राजगृहतो मयि नीयमाने दुर्दर्शनीयभटकैर्यमदूतकल्पैः किं किं तया
बहुविधं न कृतं मदर्थे वक्तुं न शक्यत इति व्यथितो मनो मे ॥ ३१ ॥ अद्यापि तन्निशि दिवा हृदयं दुनोति पूर्णेंदुसुं
दरमुखं मम वल्लभायाः लावण्यनिर्जितरतिक्षतकामदर्पं भूयः पुरः प्रतिदिनं न विलोक्यते तत् ॥ ३२ ॥

दुर्दर्शनीयभटकैः अतिदुःसहभयानकैः पुरुषैः अतएव यमदूतकल्पैः दूतैः तत्किंकरसदृशैः ॥ ३१ ॥ मम वल्लभायाः
पूर्णेंदुसुंदरमुखं पूर्णचंद्रमनोहरवदनं निशि दिवा रात्रिंदिवा हृदयं दुनोति उपतापयति तत् किं यद्वदनं भूयः पुनरपि
प्रतिपदं प्रतिदिनं पुरोग्रेन विलोक्यते न दृश्यते कथंभूतं वदनं लावण्यनिर्जितलावण्येन सौंदर्येण निर्जिता रतिः काम
पत्नी येन तत् अत एव क्षतः खंडितः कामस्य मदनस्य दर्पो गर्वो येन तत् ॥ ३२ ॥ अद्यापि चंचलेन चंचलेन मन
सा कृतां तत्पातेन प्रकारेण चिंतयामि यया अन्यांतरेपि अस्मिन्नपि जन्मनि मम सेवगतिः स्यात् न दुःखितीगीतावां यं

चौ. टी.

यस्यापि स्मरणात्भावं त्यजं त्यं ते कलेवरं तं तमेवैति कौंतेय सदा तद्भावभावितः ॥ इति कथंभूतां तां अविरतां सुगौरस्वं विडंतां पुनः
कीं तां युवतिं तरुणीं पुनः कीं तां मम जीविते आशाप्राप्त्याशा यस्याः सा तां पुनः कीं तां नान्योपगतेति न अन्येन उपभुक्तां उपभो
गीकृतां नवयौवनभारसारं स्वरूपसंश्रोयस्याः सा तां ॥३३॥ अद्यापि कालेपि शङ्केपि मदीयं मनः सततं रामं ङ्कृतिमोक्ष्यं तं करोति के
पंपत्यास्मात यद्वदनपंकजगंधलुब्धभ्रमद्द्विरेफचयचुंबितं गंडयुग्मं यत्र क्रियपर्यात तत्केशाकारण लीलावधूतकरपल्लवकंक
णानां लीलया विलासेन अवधूतौ कंपितौ चालितौ यौ करपल्लवौ पल्लवसदृशौ करौ तयोः कंकणानि तेषां ॥३४॥ अद्यापि तामस्मि
अद्यापि तां मदवहत्तां मनसा चलेन संचिंतयामि युवतीं मम जीविताशां नान्योपभुक्तां नवयौवनभारसारां जन्मां
तरेपि मम सैव गतिर्यथा स्यात् ॥३३॥ अद्यापि तद्वदनपंकजगंधलुब्धभ्रान्त्यद्विरेफचयचुंबितगंडयुग्मं लीलावधू
तकरपल्लवकंकणानां क्वाणोपि मन्न विरमतीमनः सततं मदीयं ॥३४॥ अद्यापि सा नखपदं स्तनमंडले यद्दत्तं मया स्य
मधुपानविमोहितेन उद्भिन्नरोमपुलकैर्वहुभिः प्रयत्नात् जागर्तिरक्षतिविलोकयती स्मरामि ॥३५॥ अद्यापि कोपवि
मुखीकृतगंतुकामां नोक्तं वचः प्रतिददाति यदैव वक्त्रे चुंबामि रोदिति भृशं पतितोस्मि पादे दासोहं तव प्रियतमे
ति तां स्मरामि ॥ इति किं सा नखपदं नखपातं स्तनमंडले कुचमंडले मद्दत्तं ततः कथंभूतेन मया मधुपानेन विमोहितेन भ्रांतचित्तेन कं
थंभूतं तासा वहुभिर्वहुलैरुद्भिन्नरोमपुलकैः उद्भूतरोमांचलैर्लसिता लज्जितया ॥३५॥ अद्यापि अहं इति स्मरामि इति किं कोपविमुखीकृतगंतु
कामा सती यदैव वक्त्रे प्रथमं उक्तं वचो न प्रतिददाति तु तत् तं प्रपद्य इति तदैव चुंबामि मुखकमलमित्यर्थः यदा भृशं रोदिति तदा हे प्रियत
मे हे प्राणवल्लभे तव दासोहं मा मज्ज अनुगृहाण इत्युक्त्वा तस्याः पादे चरणौ पुनः पतितो तां तस्मरामि कोपविमुखीकृतां
गंतुकामेति कोपेन क्रोधेन विमुखीकृता उदासिनीकृता चासौ गंतुकामेति विग्रहः ॥३६॥

अद्यापि मे मम मनः इति तेन तो धावति गच्छति अत्र किं मया करोमीति कस्मात् तेनो मदीयकालः सखीभिः सार्द्धं वासगेहे अत्र तिष्ठ संपीयात्तु ग
च्छ इति कथंभूते वासगेहे स्वकांते श्रीमनाकांता मत्प्राणेश्वरी यत्र तस्मिन् पुनः कथंभूते कांते ति कांताभिः सुंदरीभिः प्रमीतः
कृतो यः परिहासः स एव विचित्रः मधुरो तेन स्वपनात् नयत्र तत्तस्मिन् पुनः कथंभूते क्रीडया अभिरामं मम मनो रमंते तस्मिन् २ अद्यापि
खलु निश्चयेन सा का भवतीति अहं न वेद्मि न जानामि इति किं ईशपत्नी पार्वती किं स्मरपतेः इन्द्रस्य शापागता उर्वशी किं अ
थवा कमला लक्ष्मीः किं धात्रैव स्वयमेव जगतां त्रिलोकस्य परिमोहनाय वशीकरणाय निर्मिता किं अथवा युवतिर
अद्यापि धावति मनः किमहं स्मि सार्द्धं सखीभिर् इति वासगेहे स्वकांते कांताप्रमीतपरिहासविचित्रनृत्यक्री
डाभिराम इत्यापात्तु मदीयकालः ३ अद्याप्यहं खलु न वेद्मि किमीशपत्नी शापागता स्मरपतेरथवा कमल
क्ष्मीः धात्रैव किं त्रिजगतः परिमोहनाय सा निर्मिता युवतिरत्नदिदृक्षया वा ४ अद्यापि तां
जगति वर्णयितुं न कश्चिच्छक्नोत्यदृष्टसदृशीं च परिग्रहं मे दृष्टं द्वयोः सदृशयोः खलु येन रूपं पश्चा
त्रिष्ठदृश्यापि किं स्वैरं त्वं दृष्टं मिथ्या स्पष्ट इति ५ अद्यापि मे मम तां परिगृहं स्वपत्नीं जगति संसारे वर्णयितुं गुणानिति शू
पं प्रापयितुं कश्चित्कोपि न शक्नोति किंतो अदृष्टसदृशीं न दृष्टसदृशीं तु त्वा पुरस्याः सा जाता दृग्वर्णयितुं कः शक्नो
इत्याह खलु इति निश्चयेन द्वयोरुभयोः सदृशयोस्तुल्ययोः रूपं दृष्टं स एव परं केवलं यदि शक्तो भवेत् ननु अत्र न
रः कश्चित्तत्र तस्य रूपं वर्णयितुं शक्तो भवेदित्यर्थः ५ अस्य श्लोकस्य जन्म लिंगः पानीपाठकः अस्तिनत्तिते ३५

अथापि इदानीमपि तं कांतां स्मरामि की० तां अश्रुनेत्रजलेन दधतीं धारयंतीं नयनकजले न लोचनांजनेन मिश्रं मिलितं पुनः की० विभ्रांत करण
युगलं करणयुगले श्रवण द्वये विभ्रांतं उपगतं तनु पुनः की० तां विशेषेण रह्या विरह्यातां पुनः की० तां घनौ काठिनौ स्थूलौ
पयोधरौ कुचौ लम्बाश्रोठ गच्छातां पुनः की० तां निष्ठोबेण रह्या निरह्यातां पुनः की० तां प्रणाली मा अप्रसूनाभिं मधुरभाषि
णीवा तद्वत् रूपा माधुरूपामवर्णा स्वरूपामाम मधुरभाषिणी अथ तद्वाभावे षोडशा वार्षिकी पुनः की० तां अनलोप
ति अनलः अनलालत गुणगौरवेण शोभमाना नां शोभायुक्तां ४० अथापि इदानीमपि अहं यदि तत् नयनपंकजे प्रपद्ये
अद्यापि तां नयनपंकजलमिश्रमश्रुविभ्रान्तकर्णयुगलं दधतीं विरहेऽपि कांतां स्मरामि घनपीन
पयोधरांगां रूपाभिमानस्य गुणगौरवशोभमानाम् ४० अथापि निर्मलशरदिन्दु कौमुदीकांति
चेतो मुनेरपि हरेत् किमुतास्मदीयम् वक्त्रं सुधारसमयं यदि तत् प्रपद्ये चुम्बाम्यहं तावि
रूप्यपतेन मनो मे ४१ अथापि तत्वमलेरणु संगाधिव कृतं सुमवारिमकरध्वजतापहारि शोभामहं
चुंबामि अन्योन्यवक्त्रपुटयोगं करोमि यथा कंपं यया वियोगा विरहो मम मनोन्यथा पतेन पीडयति तत् किं यत् वक्त्रं मुनेरपि निःस्पृहस्यापि चे
तो मानसं हरेत् आकर्षति अस्मदीयं अस्माकीयं चेतो हरेत् किं मत अत्र विततं त्वम् की० वक्त्रं निर्मलेति निर्मलो मल शून्यो शरदि
शारदेन्दुः अमलत्व कांति र्यस्मात् तत् पुनः की० तां सुधारसमयं अमृतरसविकारं ४१ अथापि अहं यदि पुनस्तत् शशिप्रभानिदानीं पुनः
निःसृतं यथा स्याद्वदेवं प्राणान् अपसृत जामि मुंचामि विनिमिलितं नह्यातः तेनात तस्याः पुनिः मितां की० नवकुसुम
कलीपं आलि शोभनपार तिः संतो षतो सा पर्वं स सप्ती पी स्यानं पात्रमिति पावन अथ तीर्थ प्राप्य प्रायानुराजामि
रेणु वस्तु गोधिः नवमकरध्वजतापहारि कंदर्पतापशमनकारिणी तत्रापि तीर्थं विमलरेणु संगोधितापहारिचमत्कृति ४२

अद्यापि मे मम हृदये ऽस्ति विषादो ऽस्ति इतीति विस्मन्दाभिर्नी कामिनस्दीपं प्रंउयमाकर्मेमिपानाब्रह्मसंपार्यस्ति विष्टुप्तिने
गति संसारे संदरल्लन्दर पेयर्लोमानिसुयरसंगोल तंत्रहस्याततनेनप लोख्यातेनास्मिन कोऽपि प्रोत्र गति ग्रन्थोन्यतिग्रन्थोऽसि
सर्वे पौवरसगुणस्थल गुणासे वामधिक्रमति शोपलास्मिन्न सेमपत्नं व्याशंतेनास्मिन वरादुःपाद पुरोऽस्ति हि इतिकर्म ४३ अद्यापि
मात्प्रियराहसे किंचित् मंकिंचित गमनं हृदि तेन दर्पणपतिव्याघयाति वस्मात्सुतलं तेतिमतमस्याते चं [illegible] नरलं नदेवहासंहर

अद्यापि राजगतिं सुंदरलंदर्पणे चान्योन्यपीवरस्तनाधिवसं प्रपन्ने अन्यामिरस्युपामि तुन मयाव प्राकांरूपं
तदेयमिति मे हृदये विषादः ४३ अद्यापि सारंग नरुपावन संदर्शजोरोमांचावीचिविलसच्चपलांगयष्टिः मल्लो
नमारमवलं दिरते च पंकानु किंचित् सनं प्रपमति प्रियराजहंसी ४४ अद्यापि तां नृपतिशेखरराजपुत्रीं सं
पूर्णयौवनमदालसघूर्णनेत्रां गंधर्वयक्षसुरकिन्नरनागकन्यां स्वर्गादहो निपतितामिव चिंतयामि ४५

कुशोभापेत सिन चलनप्रचुरी मवन चासो विरह [illegible] पंकः महत्सर्वसमस्यान कीः सा नवेति नवपीव
नेन लत्यानारणेन स्पंदनेन नाहं ऽत्रंगजात्रेपस्याः स्यपुनः कीः सा रोमांचेति रोमांचएववीचिः कल्लोलस्त
याविलसंतेचपलाव्येचला अंगयष्टिर्यस्याः सा ४४ अद्यापिइतनीमपतां नृपतिशेखरराजपुत्रीं चिंतयामि
स्मरामिनृपतिशेखराणां मस्तिपाल श्रेष्ठानांराजात स्यपुत्रीं तां कीः तां संपूर्णेति संपूर्णे यौवनमदालो
नाल्लसघूर्णनेत्रे वस्याः सा तां पुनः कीः इव स्वर्गात्स्वात्पतितं न मोनिपतितां गंधर्वपक्षसुरकिन्नरनागकन्या
मिवगंधर्वश्चपियदेवाः अप्सराश्चकिन्नराश्चनेतांराजा प्रनाम नतान्कल्याणिव ४५

५

अद्यापि इदानीमपि तां स्मृतो विपरीतां सुरतां निशीथे विपरीत-रतिं न स्मरामि कीदृशीं तां प्रणयिनीं प्रेमयुक्तां पुनः कीदृशीं तां लज्जया युक्तां मध्ये यस्याः
सा तां पुनः कीदृशीं उत्तुंगेति उत्तुंगौ उच्चतरौ स्तनौ अन्योन्यमिलितौ सुधापूरितौ यौ स्तनौ कुंभौ तयोर्युग्मं यस्याः सा तां पुनः कीदृशीं तां
नानाविचित्रेति नानाविचित्रकृतान्यतेकरस्मरकृतानि यानि मंडनानि तैर्मंडितं लंकृतं अंगं यस्याः सा तां ४६ अद्यापि इदानी
मपि तां स्मरामि शक्रेष्टां मदेयस्याः सा तां कीदृशीमिव मज्जीवनौषधिमिव मम प्राणरतां भैषज्यतुल्यां इव सादृश्ये पुनः कीदृश
केतिकनकेति कनकनिर्मिता चंपकेन तेन नाल समंगं यस्याः सा तां पुनः कीदृशीं तां क्रीडागोपी क्रीडायां वाव्रीडा या उल्लकाउत्कं
अद्यापि तां प्रणयिनीं प्रवेदिमध्यामस्तुंगस्तनभरां अहं धावन्तां मृगजान्नानाविचित्रकृतमंडनमंडितांगी
सुप्तोत्थितां निशि दिवा न हि विस्मरामि ४६ अद्यापि तां कनककेतकीचंपकनालगौरीं क्रीडालसामदनमी
तिविकंपितांगीं अंगांगसंगपरिचुंबनजातमोहां मां मज्जीवनौषधिमिव प्रमदां स्मरामि ४७ अद्यापि तां
सुरतकेलिनिरस्तयुद्धं बंधोपबंधपतनोत्थित शून्यहस्तां दंतोष्ठपीडननखक्षतरक्तसिक्तां तस्याः स्मरामि
रतिबंधुरनिष्ठुरत्वं ४८
कीर्णां तां पुनः कीदृशीं तां मदनेति मदनात् कंदर्पात् या भीतिर्भयं तेन या विकंपमाना तां पुनः कीदृशीं तां अंगांगेति अंगांगा
संगेन आलिंगनविशेषेण यत् चुंबनं तेन संजातो मोहो ला भा वो यस्याः सा तां ४७ अद्यापि इदानीमपि तस्याः
स्याः तत्सुरतकेलिनिरस्तयुद्धं स्मरामि सुरतकेलिनिधुवनक्रीडायां निरस्तं प्रत्यस्तं यत् युद्धं तत्स्मरा
मि कीदृशं तत् बंधोपेति बंधः पंकजासनादि उपबंध तत्समं दत्ता अधः पतितो उत्थितो नपत तो स्या ने ताभ्यां शू
न्यौ हस्तौ यत्र तत्पुनः कीदृशं तत् दंतोष्ठेति दंतैर्यत् ओष्ठपीडनं नखैर्या
निक्षतानि तेभ्यो रक्तं रुधिरं तेन सिक्तं पुनः कीदृशं तत् रतीति रत

[illegible]

५

१०

अद्यापि इदानीमपि अहं तत्क्षणं मुहूर्तं वरवधूसुरतोपभोगं अंतरेण तां मां गसुरतोपभोगं विना अन्यविधिना
अन्यप्रकारेण न जीवामि प्राणयुक्तो न भवामि तत् तस्मात्कारणात् हे भ्रातः मे मम दुःखशांत्यै दुःखोपशमनाय अत्र जीव
नं मे मरणमेव भवतः त्वत्तो विज्ञापयामि प्रार्थयामि त्वं त्वरितं लुनीहि छिंधि तावदुःखशांतिर्भविष्यति तत्पदः धर्मो
व वलेन्मस्मात्कोकिफलमित्यत आह अद्यापि कृतीति सुकृतिनः पुण्यवंतो जनाः अंगीकृतं स्वीकृतं यावज्जी
वं परिपालयंति तद्दृष्टांतं द्रष्टुं पितुमाह हरो महादेव अद्यापि इयत्कालं यावत्कालकूटं गरलं नो त्यजति नत्य
जति किल त्रिपुराणादौ श्रूयते समुद्रमथने कालकूटं उत्थितं तत्तेजसा त्रैलोक्यं दग्धुमुपक्रांतं तेनांगीकृतोऽपि

अद्याप्यहं वरवधूसुरतोपभोगं जीवामि नान्यविधिना तत्क्षणमंतरेण तत्त्वाद्य मे मरणमेव हि दुःखशांत्यै पा
तै विज्ञापयामि भवतस्त्वरितं लुनीहि ४९ अद्यापि नो ज्झति हरः अद्यापि नो किल कालकूटं कूर्मो ल
बिभर्ति धरणीं खलु पृष्ठकेन अंभोनिधिर्वहति दुःसहवाडवाग्निमंगीकृतं सुकृतिनः परि य ति
इति श्रीचौरेण महाकविना एविता श्लोकपंचाशत्का समाप्ता शुभमस्तु

न शशांकवत् हारं शुभ्रं हरेण अंगीकृतं तत् अद्यापि हरो न त्यजति अपर दृष्टांतमाह खलु निश्चयं कूर्मः कच्छपः पृष्ठकेन तलेन धरणीं
भूमिं अद्यापि युगांतं दिवसं यावत् बिभर्ति धारयति कूर्मस्वरूपेण विष्णुना पृष्ठेन पृथिवी धारयिष्यते इत्यंगीकृतं तस्मादद्यापि तां
धरणीं धारयत्येव न त्यजति अपरं दृष्टांतमाह अंभोनिधिः समुद्रः अद्यापि इयत्कालं यावत् वाडवाग्निं वाडवरू
पेण अग्निं वहति धारयति किं वाडवाग्निं दुःसहं सोढुमशक्यं वाडवरूपाग्निः समुद्रे तिष्ठति इति

पौराणकीप्रसिद्धिः सोद्यापि रक्षितस्ततः युष्माभिरविपदंगीकृतमस्ति तत्पालनीयमिति वक्तुमाशयः ५ इति
श्रीसमस्तविद्यारविंदमार्तंडकुडविद्यासि सर्वविपन्नमनोकारसंतुष्टीकृतसुहृन्मंडलमाणसमूहसूरि
रामोपाध्यायसूनुना गणपतिना विरचिता विसजनकैरवचंद्रिकाचारपंचाशिकाख्यापाः समा
प्ताः संवत् १९०१ ॥